

Hüdâyî Külliyesine Vakıf Yapan Hanımlar ve Hanım Mütevellîler

FERDA OLBAK MAZAK

Araştırmacı - Yazar

Vakıflar, Osmanlı-Türk toplum hayatında çok önemli müesseselerdir.

İslâmiyetten önce vakıf benzeri çeşitli kurumlar oluşmuşsa da vakıfların ihmâl, israf ve istismarına sebebiyet verebilecek müdâhaleleri önlemeye yönelik hukûkî düzenlemeler İslâmiyet'le başlamıştır. Teşvîk edici ve koruyucu bir mâhiyet kazanmasıyla da, hızla gelişmiş ve çoğalmıştır. Uygulamada Hz. Peygamber'in, Hicretin üçüncü yılında, Medîne'de yedi kıt'a akarlarını bağışlamasıyla başlayan;¹ Emevîler, Abbasiler gibi İslâm devletlerinde ve Türk-İslâm devletlerinde devam eden vakıf geleneğinin oluşturduğu muazzam müesseseler, Osmanlı Devleti'nde "Vakıf Medeniyeti" olarak anılacak kadar hayatın her safhasına nüfûz eden, sosyal, iktisâdî ve hukûkî bir kurum hâlini almıştır.

Özellikle yeni fethedilen yerlerde bir şehrin veya bir semtin îmar ve inşası için atılan ilk harç olan külliyelerden birisi de Üsküdar'ın yüksek bir semtinde yapılmış olan Azîz Mahmud Hüdâyî Tekkesi vakfıdır.

Azîz Mahmud Hüdâyî Hazretleri Üsküdar'ın mânevî mimarı olduğu kadar, câmi, imâret, türbe, kütüphane, mektep, hünkâr mahfili, derviş hücreleri, şeyh evi, sebil, fırın ile depoları, çeşmeleri, şadırvanı, su terâzisi, su yolları ile mükemmel bir su tevzî ve tesisâtı bulunan ve muhtemelen bir hamamdan oluşan ve on bin metre karelik bir alan üzerinde yer alan külliyesi ile de şehrin imar ve sosyal ihtiyaçları için bir temel oluşturmuştur.

Azîz Mahmud Hüdâyî Tekkesi vakfı, yeri ve konumu itibarıyla, Anadolu'ya hattâ Asya'ya yapılacak yolculuklarda, başlangıç koridoru üzerinde yer alması, aslâ uğranılmadan geçilemeyen bir yerde konuşlanmış olması itibarıyla da önem arz etmektedir.

Aziz Mahmud Hüdâyî Külliyesi'nin bahçesi

Nermi Haskan'ın Üsküdar Tarihi'nde, külliyenin 1003 (1594) yılında, Mihrimâh Sultan ve Sadrazam Rüstem Paşa'nın kızı olan Ayşe Hümâşah Hanım Sultan tarafından Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi adına yaptırılmış olduğu yazılıdır.² Bir hanım sultan tarafından yaptırılan bu vakfın çeşitli giderlerine harcanmak üzere, daha sonraları bir çok hanım para, mücevher, gayri menkul vakfetmiş, bunların işletilerek gelirinin belirtilen giderlere harcanmasını şart koşmuşlardır.

1. Hüdâyî Külliyesine Vakıf Yapan Hanımlar

Türbeler Müdürlüğü arşivinde bulunan vakfiye kayıtlarına göre, tespit edebildiğimiz otuz sekiz hanım tarafından vakıf yapılmıştır. Vakıf yapan hanımların isimleri, vakfettikleri meblağlar ve vakfiye tarihleri şöyledir:

Abdullah kızı Fatma Hatun; üç yüz bin akçe, 10..3³

Abdullah kızı Yâsemin Hatun; oturduğu evini ölene kadar oturmak, öldükten sonra kiraya verilmek şartıyla vakfetmiştir. 1022.⁴

Hayrünnisa Hatun; on sekiz bin kadı akçe, 1045.⁵

Mehmet kızı Fatma Hatun; yüz bin akçe, 1045.⁶

Hacı Mehmet kızı Râziye Hatun; yüz kıt'a⁷ riyâlî kuruş, 1047.⁸

Abdullah kızı Âmine Hatun; yüz kıt'a riyâlî kuruş, 1050.⁹

Mehmet Ağa kızı Ümmü Gülsüm; bin üç yüz yetmiş beş riyâlî kuruş, 1050.¹⁰

Abdullah kızı Sâliha Bacı; yüz yirmi kıt'a riyâlî kuruş, 1052.¹¹

Abdullah kızı Belkıs Hatun; oturduğu evini ölene kadar oturmak, öldükten son-

ra kiraya verilmek şartıyla vakfetmiştir. 1053.

Ulemâdan Yusuf Efendi kızı Rûhi Hatun; iki yüz kırk kıt'a riyâlî kuruş, 1057.¹²

İskender kızı Ümmühânî Hatun; üç yüz yetmiş beş kıt'a riyâlî kuruş, 1057.¹³

Mustafa Bey kızı Safiye Hanım; altmış iki buçuk kıt'a riyâlî kuruş, 1062.¹⁴

İbrahim kızı Fatma Bacı; yüz kırk kıt'a riyâlî kuruş, 1066.¹⁵

Abdullah kızı Gülistan Hatun; seksen kıt'a riyâlî kuruş, 1067.¹⁶

Abdullah kızı Ayşe Hatun; üç yüz kıt'a riyâlî kuruş, 1073.¹⁷

Salih Efendi kızı Sâliha Hatun; bin yüz elli bir buçuk kıt'a esedî kuruş, 1076.¹⁸

Hüsrev kızı Ayşe Hatun; yüz kıt'a esedî kuruş, 1078.¹⁹

Hacı Ahmet Efendi kızı Ümmühan Hatun; doksan kıt'a esedî kuruş, 1087.²⁰

Abdülmennan kızı Muazzez Sultan; beş yüz kıt'a esedî kuruş, 1088.²¹

Abdullah kızı Fatma Hatun; dokuz bin beş yüz akçe, 1099.²²

Seyyid Mehmet Ebussuud Efendi kızı Rukıyye Hanım; yüz adet esedî kuruş, 1124.²³

Mehmet kızı Kerime Hatun; oturduğu evini kiraya verilmek şartıyla vakfetmiştir. 1127.²⁴

Ali Çavuş kızı Sâliha Hatun; on bin kıt'a esedî kuruş, 1170.²⁵

Nakkaşâde Mehmed Efendi kızı Sâliha Hatun; dört yüz kıt'a esedî kuruş, 1176.²⁶

Nakîb'ül-eşraf Ebû Said kızı Şerife Ümmülhayr Hanım; dört bin kuruş, 1200.²⁷

Abdülkadir kızı Âbide Hatun; üç yüz yirmi kıt'a riyâlî kuruş ile 79 dirhem bir altın kuşak, bir çift altın bilezik, bir zümrüt küpe, 1200.²⁸

Mehmet kızı Râbia Hatun; altı yüz kuruş, 1210.²⁹

Abdullah kızı Fatma Hanım; bin iki yüz kuruş, 1228.³⁰

Abdullah kızı Ümmü Gülsüm; evinin yarısını vakfetmiştir. 1234.

Abdullah kızı Hacı İzzet Kadın; bin sekiz yüz kuruş, 1243.³¹

Hacı Ömer kızı Âmine Hatun; beş yüz kuruş, 1244.³²

Abdullah kızı Saraylı Talea Şems Kadın; sekiz yüz kuruş, 1245.³³

Mehmet Sıdkı kızı Emine Zahide Hanım; beş bin kuruş, 1257.³⁴

Abdullah kızı Dilîrâ Hatun; bin kuruş, 1261.³⁵

Abdullah kızı Emine Zahide Hanım; üç bin dokuz yüz kuruş, 1280.

Abdurrahman kızı Şerife Zeynep Hatun; beş bin kuruş; 1283.³⁶

İsmail kızı Zeynep Hanım; bin yedi yüz kuruş, 1289.³⁷

Abdullah kızı Kamer Hatun; oturduğu evini ölene kadar oturmak, öldükten sonra kiraya verilmek şartıyla vakfetmiştir.³⁸

Üsküdârî Şeyh Mahmud Efendi'nin vakfeylediği nakit meblağ ile ona mülhak yani bağlı olan para vakıflarının 1096 tarihli muhasebe kaydında, yukarıda olmayan bazı isimler bulunmaktadır. Bunlar; Emine Hatun, Meryem Hatun, Fat-

ma Bacı, Halime Hatun, Cevher Hatun, Tenzile Hatun, Melâhat Hatun, Mihri Hatun, Ayşe Bacı, Emine Bacı, Mihriban Bacı, Marziye Hatun, Âdiye Hatun, Âlime Hatun, Hatice Hatun, Sâkine Hatun, Mehmet kızı Sâliha Hatun olmak üzere on yedi hanım daha zikredilmektedir. Ancak vakfiyelerine ulaşılammıştır. Böylece vakfiyeleri bulunan otuz sekiz hanımla birlikte elli beş hanım para vakfetmişlerdir.

Vakfedilen paralar kuruş³⁹, akçe⁴⁰, esedî kuruş⁴¹ veya riyâlî kuruş⁴² cinsindedir.

Dolayısıyla bu vakfiyelerde para vakfı söz konusudur. Osmanlı hukukçuları iktisadî zorunluluklar, örf ve âdetler ve hayır yollarının kapanmaması amacıyla, şer'î usuller dairesinde vakıf paraların işletilmesini uygun görmüşlerdir. Ancak, işletilen paranın geliri, ona karşı on bir veya on bir buçuktan fazla olamaz.

İncelenen vakfiyelerde şu ortak özellikler bulunmaktadır:

Bağışlanan meblağın, yerlerinde mukim ve işlerinde müstakîm kimseler tarafından, şer'î usullere göre, bir kısmında onu on bir buçuk, bir kısmında onu on bir hesabı üzere işletilerek hâsıl olan gelirinden belirtilen yerlere harcanması istenmektedir.

Gayrı menkullerin kiraya verilerek, paraya çevrilmesi ve gelirinin de yukarıdaki usullerle işletilerek hasıl olan getirisinin belirtilen yerlere harcanması.

Belirtilen vakitlerde, Hatim, Yâsin, 3 İhlâs, 1 Fatiha, yazılan sayıda Kelime-i Tevhid, Salâvat- Şerif, bazı özel günlerde mevlid okunarak başta Peygamber Efendimiz olmak üzere, Hüdâyî hazretleri, vâkifenin ebeveyni, kendi ruhu ve bütün mü'minlerin ruhlarına hediye edilmesi, vâkife hayatta ise iki dünya selâmeti için dua edilmesi.

Bahsedilen okuma ve duaların Azîz Mahmud Hüdâyî Hazretleri camii veya türbesinde, ya da ona bağlı bulunan mescid, tekke ve türbelerde yapılması.

Hüdâyî Hazretleri Vakfına mütevellî⁴³, katip⁴⁴, câbi⁴⁵ ve nâzır olanların, bu vakıflarda da görevli olmaları ve bunun karşılığında alacakları ücretler belirtilmiştir.

Harcamalardan sonra gelirden artan olursa, Hüdâyî Hazretleri Vakfı gelirlerine eklenmesi.

Zamanla vakfiyelerde bildirilen şartlara uymak zorlaşırsa, vakfedilen ve gelirin mutlaka müslüman fukaraya sarf olunması istenmektedir.

Bu ortak şartların dışında, bazı vakfiyelerde değişik harcamalara da ödenek ayrılmıştır. Ali Çavuş kızı Sâliha Hatun'un vakfiyesinde; Hüdâyî türbesinde iki kişinin türbedâr olarak gece-gündüz nöbet tutmasını ve türbenin kandilini yakıp söndürme, türbeyi silip süpürerek düzenleme, açıp kapama için günde altışar akçe, bir kişi de buhur alıp yakması için günde iki akçe ile vazifelendirilmiştir. Ayrıca kandile konacak yağ için günlük bir akçe ödenmesi istenmektedir.

Şerife Ümmülhayr Hanım da; her sene başında Hüdâyî Dergâhı mutfağında aşûre pişirilmesi için senelik yedi bin iki yüz akçe, her sene kurban bayramında üç baş koyun alınıp biri Hüdâyî hazretleri, biri vâlidesi ve biri kendisi için kesilerek fukaraya dağıtılması için bin sekiz yüz akçe ayrılmasını istemektedir.

Senede sekiz bin sekiz yüz seksen akçe de zâviye içerisinde bulunan su yolları vakfına imdâdiye olarak verilecektir. Senelik on iki bin akçesi Ramazan ayının on ikisinden itibaren dört gün Hüdâyî Zâviyesi mutfağında pilâv ve zerde pişirilip fukaraya yedirilmesi için harcanacaktır.

Ümmühan Hatun doksan esedî kuruşu, Kapıcı dede tekkesi, Halil Paşa türbesi ve Hüdâyî tekkesi dedelerine ve misafir gelen dedelere yemek yedirilmesi için vakfetmiştir.

Mehmet Ağa kızı Ümmü Gülsüm Hatun ölmeden önce hastalandığında vakfını ve şartlarını Şeyh Mahmud Efendi'nin kızı Fatma Hatun'a vasiyet ederek, yerine getirilmesi için kendisini görevlendirmiştir. Diğerlerinden farklı olarak yapılmasını istediği, mütevellî eliyle meyve satın alınarak, yemekten sonra Hüdâyî fukarasına yedirilmesidir.

Abdullah kızı Fatma Hatun ise, vakfettiği üç yüz bin akçenin işletilmesinden hasil olan gelirinden fakir kadınlara verilmesini istemiştir.

Buraya kadar anlatılanlardan anlaşılacağı gibi, paraların kullanılacağı yerler açısından vakfedilen paralar genel olarak iki kısma ayrılabilir:

* **Rûhuna Kur'an okunması ve dua edilmesi için vakfedilen paralar;** yukarıda da belirtildiği gibi, başta Peygamber Efendimiz olmak üzere, Hüdâyî hazretleri, vâkıfenin ebeveyni, kendi ruhu ve bütün mü'minlerin ruhları için Kur'an okunması, vâkıfe hayatta ise iki dünya selâmeti için dua edilmesi için vakfedilmiştir.

* **Vakıf görevlileri için vakfedilen paralar;** mütevellî, katip, câbi ve nâzır olanların vazifeleri karşılığında alacakları ücretler belirtilerek, bu ücretlerin vakfedilen paranın geirinden ödenmesi yazılmıştır.

2. Vakfa Tayin Olunan Hanım Vazifeliler

Üsküdârî Hüdâyî Şeyh Mahmud Efendi vakfı ve ona bağlı vakıflarda, resmi yazı ile mütevellî olarak tayin edilerek görev yapan hanımlar mevcuttur. Ulaşabildiğimiz belgelere göre:

Abdullah kızı Emine Zahide Hanım vakfına mütevellî olarak, Mehmet Said kızı Şerife Hacı Ayşe Hanım'ı tayin etmiştir. (1280)

1140 yılında Hüdâyî Şeyh Mahmud Efendi evlâdı Şerife Refia Hanım yazdığı arzualde; Üsküdârî Hüdâyî Şeyh Mahmud Efendi vakfı mütevellîsi Şerife Hayrunnisa Kadın'ın görevinde ihmâlkârlık ve taraflı davrandığını iddia etmektedir. Ancak, yazıya resmi makamlardan gelen cevapta, mütevellî Şerife Hayrunnisa Kadın'ın ihmâlinin söz konusu olmadığı yazılıdır.⁴⁶

Şerife Rukiye Hanım, İsmail kızı Zeynep Hanım, Kerime Hatun ve Abdullah kızı Fatma Hatun vakfiyelerinde, ölene kadar vakıflarına kendileri mütevellî olmayı şart koşuyorlar.

Âbide Sultan'ın 1200 tarihli vakfiyesinde ise, kız kardeşlerinin mütevellî olması yazılıdır.

Salih kızı Sâliha Hatun, Hüdâyî Şeyh Mahmud Efendi kızı Fatma Hatun' u vakfına, günlük dört akçe ile mütevellî olarak görevlendirmiştir. (1076)

Abdullah kızı Ümmü Gülsüm Hatun'un vakfiyesinin muamelesi Mustafa kızı Ayşe Hatun huzurunda yapılmış ve Ayşe Hatun vakfı görüp gözetmek üzere mütevellî tayin edilmiştir. (1234)

Başbakanlık Osmanlı arşivinde bulunan bir belgede ise, Hüdâyî vakfına mütevellî tayini için düşünülen Hüdâyî evlatlarından Şerife Fatma Zehra, Ayşe ve Nefise Hatunlardan en büyüğü olan Nefise Hatun'a tevliyet tevcih ediliyor. Çünkü, Hüdâyî Hazretleri vakfiyelerinde tevliyetin salih ve müstehak olan evlatlarından en büyük kardeşe verilmesini uygun görmüşlerdir.⁴⁷

Netice olarak, gerek Hüdâyî Tekkesi Vakfı, gerek ona bağlı vakıflara hanım mütevellî tayin edilmiş olması, vakfın yönetiminde hanımların yetkiye sahip bulunması, sosyal hayatta kadının varlığının bir belgesidir. Yaklaşık üç yüz elli yıl önce, özellikle bir tekke vakfının idaresi için hanım yöneticiler tayin edilmesi, tarihimizde kadına insan olarak verilen değer için açık bir ifadesidir.

İncelediğimiz hanım vakfiyelerinde vakıf yönetimi için mütevellî, kâtip, câbi vazifeleri karşılığında alacakları ücretin miktarı belirtilmiştir. Para vakıflarında yer alan bu uygulama ile istihdama yardımcı olduğu gibi, toplum refahına da katkıda bulunmaktadır.

Vakfedilen paraların işletilerek devamlı kazanç getirir hale dönüştürülmesi, vakıftan devamlı ve en iyi şekilde yararlanılmasını sağlamak içindir. Böylece sermaye âtil halde kalmaktan kurtarılarak vakıf gelirleri arttırılmaktadır.

Fakir kadınların düşünülmesi, onların mağdur ve çaresiz duruma düşmemesi için destek olunması çok anlamlıdır.

Özellikle büyük şehirlerde, günümüzde olduğu gibi, insanların yalnız kendileri için yaşayıp tüketen varlıklara dönüşmesi, hayır hasenât anlayışıyla, vakıflar aracılığıyla önlenebilmiştir.

Sosyal ilişkilerin düzenlenmesinde aracılık eden vakıf kurumlarına hanımların katkısı küçümsenemez. Vakıflar insanlara şefkatle yaklaşır fakirlerin ihtiyaçlarını gidererek, dînî ve insânî sorumlulukların etkili ve düzenli işleyişini sağlayan kurumlar olmuşlardır.

Vakıf kuranlar arasında kadınların olması sosyal açıdan çok önemli bir durumdur. Çünkü, bu durum bize Osmanlı'da kadınının mal edinebildiğini ve iktisâdî güce sahip olabildiğini göstermektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan 30.000 vakıf belgesinde hanımlara ait 2309 vakıf tespit edilmiş olup, ancak bunların 1044'nün vakfiyesi bu güne ulaşabilmiştir. Hüdâyî vakfı ve mülhak vakıflarına vakıf yapan hanımların sayıları ve vakfettikleri miktarın, erkeklerden daha fazla olması da bu durumun açık bir ifâdesidir. Bu vakıflara hanımların vakfettikleri para, erkeklerin vakfettiği paranın 2,5 mislidir.

Osmanlı Devleti'nde; başta pâdişahlar olmak üzere, hânedan mensuplarının yaptırdığı selâtin vakıfların yanı sıra, devletin çeşitli kademelerinde bulunan görevliler ve halktan bir çok insan vakıf kurmuştur. 1809-1917 yılları arasında ku-

rulan 72 selâtin vakıftan 45'inin kadınlar tarafından kurulmuş olması⁴⁸, hanımların hayır işlerinde daha faal olduğunu ve sosyal hayatta bu şekilde yer aldıklarını göstermektedir.

Bütün Osmanlı topraklarında, özellikle pâyitaht olan İstanbul'da olduğu gibi, Üsküdar'da da hanımlar hayırda yarışmış, "Üsküdar Hanım Sultanların ve vakıf yapan diğer hanımların dua şehri, hayırlarını emanet ettikleri yer, duaların ufka yükseldiği sükûnetli bir mihrap olmuştur."

DİPNOTLAR

¹ Ömer Nasuhi Bilmen, Hukukî İslâmiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1976, c. I, s. 304 ; Zeynüddin Ahmed b. Ahmed Abdî'l Latifi'z-Zebîdî, (çev. Ahmed Naim), Sahih-i Buhari Muhtasarı-Tecrid-i Sarih Tercemesi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, Ankara 1976, c. VIII, s. 205; M. Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, c. III, s. 578.

² Mehmet Nermi Haskan, Yüzyıllar Boyunca Üsküdar, Üsküdar Belediyesi Yayını, İstanbul 2001, c. I, s. 89-91.

³ Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 1538.

⁴ Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 1022.

⁵ Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 2148.

⁶ Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 2135.

⁷ Riyâlî ve esedî kuruşların başında bulunan "kıt'a" ifadesi XV. yy. da kullanılan yarım dirhemlik gümüş para birimini ifade etmektedir.

⁸ Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 2195.

⁹ Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 1500.

¹⁰ Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 2191.

¹¹ Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 2180.

¹² Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 1465.

¹³ Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 1567.

¹⁴ Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 2178.

¹⁵ Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 2145.

¹⁶ Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 2190.

¹⁷ Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 1073.

¹⁸ Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 2154.

¹⁹ Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 1789.

²⁰ Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 2160.

²¹ Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 2182.

²² Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 1759.

²³ Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 2174.

²⁴ Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 2208.

- 25 Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 2000.
- 26 Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 2199.
- 27 Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 2168; 2168/a; 2209.
- 28 Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 2197;2181.
- 29 Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 1211.
- 30 Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 1539.
- 31 Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 2201.
- 32 Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 1871.
- 33 Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 1245.
- 34 Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 1257.
- 35 Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 2173.
- 36 Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 1283.
- 37 Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 2172.
- 38 Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 1593.
- 39 Tek başına kuruş sözü gümüş sikkeler için kullanılır. (Mithat Sertoğlu, Osmanlı Tarih Lugatı, İstanbul, 1986, s.126.)
- 40 Osmanlı Devletinin ilk devirlerinden 1687 yılına kadar kullanılan para. (Sertoğlu, age, s.126.)
- 41 Felemenk sikkesi olup, Osmanlı altınının üçte ikisi kıymetindedir. Kızıl kuruş da denir. (Sertoğlu, age, s.126.)
- 42 Kara kuruş da denilen, ayarları hâlis, Alman veya İspanyol riyâlleri. (Sertoğlu, age, s. 126)
- 43 Vakıf işlerini idâre eden görevli.
- 44 Vakıf hesaplarını kayıt altına alan kişi.
- 45 Vakfın gelirlerini toplayan tahsildar.
- 46 Türbeler Müdürlüğü Arşivi, Hüdâyî Evrakı, 1434.
- 47 BOA, İ. DH. 206/11894.
- 48 Öztürk Nazif, Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi, Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s. 35.